

97ste VERGADERING. — 3 AUGUSTUS 1914.

Mededeeling van ingekomen stukken.

97ste VERGADERING.

VERGADERING VAN MAANDAG 3 AUGUSTUS 1914.

(BIJENROEPINGSUUR 11 VOORMIDDAG.)

Ingekomen: 1°. berichten van leden; 2°. mededeeling van het overlijden van jhr. mr. J. Röell; 3°. wetsontwerpen; 4°. missives van den directeur van het Kabinet der Koningin; 5°. missives van de Eerste Kamer; 6°. een Koninklijk besluit; 7°. en 8°. regeeringsbescheiden; 9°. een voorstel van wet; 10°. verzoekschriften; 11°. adhaesieverklaringen; 12°. missives; 13°. boekwerken. — Verslagen uitgebracht over wetsontwerpen. — Regeling van werkzaamheden. — Mededeeling van de benoeming van rapporteurs voor wetsontwerpen. — Verslag uitgebracht over wetsontwerpen. — Nadere regeling van werkzaamheden. — Behandeling en aanneming van verschillende wetsontwerpen. — Uiteengaan der Kamer tot nadere bijeenroeping.

Voorzitter: de heer Goeman Borgesius.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 87 leden, te weten de heeren:

Smeenge, van de Velde, Knobel, van Vollenhoven, Beckers, Fleskens, Duymaer van Twist, Eerdmans, van Foreest, Visser van IJzendoorn, Arts, Heeres, Drion, Troelstra, van Wichem, Boissevain, Koolen, Hubrecht, Jannink, Schaper, Bos, van Deventer, van Hamel, Scheurer, Roodhuyzen, Nierstrasz, Eland, de Meester, Bogaardt, Schim van der Loeff, Fock, van Bylandt, Kleerekoper, van Doorn, de Jong, Vliegen, Rink, Hugenholtz, Oosterbaan, Jansen ('s Gravenhage), van der Voort van Zijp, ter Spill, Lieftinck, van Raalte, Aalberse, de Muralt, Rutgers, Dolk, Duys, Bichon van IJsselmonde, van Wijnbergen, Spiekman, ter Laan (Rotterdam), van der Molen, Gerretson, de Monté ver Loren, Fruytier, Schimmelpenninck, Mendels, de Visser, de Geer, Beumer, Bongaerts, van Veen, van Vliet, Duynstee, Nolens, de Beaufort, Patijn, van Vuuren, van Nispen tot Sevenaer (Rheden), Loeff, Teenstra, Limburg, de Wijker-slooth de Weerdesteyn, Brummelkamp, Albarda, Keteleaar, Marchant, van den Berch van Heemstede, Gerhard, Ankerman, Roodenburg, Otto, van Vlijmen, de Stuers,

en al de heeren Ministers.

De Voorzitter: Ik deel aan de Vergadering mede:

A. dat zijn ingekomen:

1°. berichten van de volgende leden, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen: van den heer van Idsinga,

Handelingen der Staten-Generaal. — 1913—1914. — II.

(Voorzitter.)

wegens ongesteldheid; van den heer van Best, wegens verblijf buitenslands en gebrek aan reisgelegenheid; van den heer Janssen, wegens andere bezigheden; van den heer Juten, in den aanvang, wegens een militieraadszitting.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen;

2°. de volgende brief:

„'s Gravenhage, 13 Juli 1914.

Koninginnegracht 32.

Bij dezen vervul ik den treurigen plicht u kennis te geven van het overlijden van jhr. mr. J. Röell, in leven vice-president van den Raad van State, in den ouderdom van bijna 70 jaar.

De Executair-Testamentair,
W. F. RÖELL.”

Aan

de leden der Tweede Kamer der Staten-Generaal
te 's Gravenhage.

Deze missive, die reeds met een brief van rouwbeklag beantwoord is, wordt voor kennisgeving aangenomen;

3°. negentien Koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende ontwerpen van wet:

machtiging tot het aangaan van een overeenkomst met de Noord-Brabantsch Deutsche Spoorwegmaatschappij, betreffende de pensioenregeling van haar personeel;

goedkeuring der dading met de gemeente Neuzen, betreffende den eigendom van een gedeelte der voormalige vestinggronden aldaar;

vaststelling van het slot der rekening van de koloniale uitgaven en ontvangsten voor Suriname over het dienstjaar 1909;

aanvulling en wijziging van de wet van den 11den Januari 1904 (*Staatsblad* n°. 7) betreffende aanleg, exploitatie en gebruik van telegrafien en telefonen, aangevuld en gewijzigd bij de wet van den 2den Januari 1905 (*Staatsblad* n°. 2);

verhooging van het IVde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1914;

nadere regeling van het eedsvraagstuk;

verklaring van het algemeen nut der onteigening van eigendommen, noodig voor en ten behoeve van het doortrekken van de Muzenstraat te 's Gravenhage;

naturalisatie van M. H. J. Stassen, weduwe van G. H. Giesendorff en 14 anderen;

vrijstelling van successierecht voor verkrijging van schilderijen en teekeningen uit de nalatenschap van W. J. van Randwijk;

goedkeuring van het op 30 Mei 1914 te 's Gravenhage gesloten verdrag tusschen Nederland en Duitschland, tot aanvulling van het op 27 Augustus 1907 gesloten verdrag betreffende ongevallenverzekering (*Staatsblad* 1907 n°. 332);

het langer in dienst houden van ingelijfd en bij de militie; het langer in dienst houden van dienstplichtigen bij de landweer;

naturalisatie van G. Thijssen en vier anderen;

wijziging van het octrooi der Nederlandsche Bank;

inlijving van de lotelingen der lichte 1914;

het onder de wapenen blijven van dienstplichtigen;

aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1914 (Buitengewoon krediet);

(Voorzitter.)

aanvulling der Onteigeningswet ter voorkoming van vasthouding en prijsopdrijving van waren;

inlijving van ingeschrevenen voor de lichte der militie van 1915.

Deze wetsontwerpen, welke met de daarbij behorende stukken reeds zijn gedrukt en rondgedeeld, zullen worden verzonden aan de afdelingen;

4°. 17 missives van den directeur van het Kabinet der Koningin, houdende kennisgeving, dat Hare Majesteit evenzovele door de Staten-Generaal aangenomen voorstellen van wet heeft goedgekeurd.

Deze missives, welke betrekking hebben op de wetsontwerpen, aangenomen in de vergadering der Eerste Kamer van 14 Mei 1914, worden voor kennisgeving aangenomen;

5°. 23 missives van de Eerste Kamer, houdende kennisgeving, dat zij zich heeft vereenigd met haar door de Tweede Kamer toegezonden voorstellen van wet.

Deze missives, welke betrekking hebben op wetsontwerpen, door de Eerste Kamer aangenomen in de vergaderingen van 9 en 10 Juli 1914, worden voor kennisgeving aangenomen;

6°. een Koninklijk besluit van 30 Juli 1914 n°. 73, houdende benoeming tot Minister van Waterstaat ad interim buiten bezwaar van den laude, van mr. M. W. F. Treub, Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel, voor zolang de tegenwoordige Minister van Waterstaat verhinderd zal zijn zijn betrekking waar te nemen.

Dit besluit wordt voor kennisgeving aangenomen;

7°. de volgende regeeringsbescheiden:

van den Minister van Binnenlandsche Zaken, het verslag van den toestand der Rijksacademie van Beeldende Kunsten over 1913;

van den Minister van Financiën, een missive houdende inlichtingen op het adres van H. A. Sleyffers, distillateur te 's Gravenhage, houdende verzoek om terugbetaling van accijns, betaald voor weggevoerd gedistilleerd;

van den Minister van Financiën, het verslag betreffende de muntwerkzaamheden over het jaar 1913;

van den Minister van Oorlog een missive houdende inlichtingen op het adres van C. Boon en anderen, allen verlofgangers van de landweer, houdende verzoek om vergoeding ingevolge art. 15bis der Landweernet;

van den Minister van Koloniën een missive waarbij ter voldoening aan het voorschrift van art. 36 der Surinaamsche en art. 36 der Curaçaosche Comptabiliteitswet worden toegezonden de verslagen der Algemeene Rekenkamer betreffende haar werkzaamheden over het jaar 1913.

Deze stukken zijn reeds gedrukt en rondgedeeld;

8°. een missive van den Minister van Koloniën, ten geleide van overeenkomsten met inlandsche vorsten in den Oost-Indischen Archipel.

Deze stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld;

9°. een missive van de heeren van der Molen en Gerretson, ten geleide van een voorstel van wet tot regeling van den aanleg, de uitbreiding en de exploitatie van havens, geschikt voor het laden en lossen van zeeschepen, met een memorie van toelichting.

De Voorzitter: Mag ik den heeren voorstellers vragen of zij hun voorstel alsnog mondeling wenschen toe te lichten?

De heer Gerretson: Neen, Mijnheer de Voorzitter!

Het voorstel, dat met de daarbij behorende stukken reeds is gedrukt en rondgedeeld, zal worden gezonden aan de afdelingen;

10°. de volgende verzoekschriften:

een, betreffende het wetsontwerp, houdende bepalingen betreffende de staatszorg voor de paardenfokkerij, van:

den voorzitter en den secretaris namens het hoofdbestuur der Nationale Vereeniging tot bevordering der paardenfokkerij in Nederland, voorheen het Nederlandsch Paardenstamboek, te 's Gravenhage;

twee betreffende het wetsontwerp tot vaststelling van een Wetboek van Stafvordering, van:

de Orde van Advocaten te Utrecht;

het algemeen bestuur van de Tuchtunie, gevestigd te Utrecht;

een, betreffende het wetsontwerp tot regeling van het voorbereidend hooger onderwijs, van:

het bestuur van het Genootschap van Leeraren aan Nederlandsche Gymnasiën;

acht, betreffende het voorstel van wet van den heer Aalberse tot aanvulling van het Wetboek van Strafrecht met een nieuw artikel ter bestrijding van de oneerlijke mededinging, van:

de afdelingen 's Gravenhage en omstreken en Utrecht en omstreken van den Nederlandschen Bond van Horlogemakers;

den voorzitter en den secretaris van „De Hanze” R.-K. vereeniging van den handeldrijvenden en industrieelen middenstand, te 's Hertogenbosch;

den voorzitter en den secretaris van „De Hanze”, R.-K. vereeniging van den handeldrijvenden en industrieelen middenstand in het bisdom Breda;

den voorzitter en den adjunct-secretaris van de Nederlandsche Vereeniging van Christelijke Kantoor- en Handelsbedienden, gevestigd te Amsterdam;

directeuren der naamlooze vennootschap Albino-Maatschappij, handel in koloniale- en grutterwaren met cadeaux, te Groningen;

het dagelijksch bestuur van den Bond van Rijwielherstellers en -handelaars in Nederland, gevestigd te Amsterdam;

de Nijmeegsche Handelsvereeniging, te Nijmegen;

de Algemeene Groninger Winkeliersvereeniging;

een, van het hoofdbestuur der Nederlandsche Vereeniging tot bescherming van dieren, te 's Gravenhage, betreffende het tot stand komen van een vogelhuidenwet en betreffende verbod tot uitvoeren van vogelhuiden uit de overzeesche bezittingen;

een, van J. C. de Koster sr., te Vlissingen, betreffende zijn aanslag in de personeele belasting;

een, van den president en den tijdelijken secretaris van de Vereeniging van inlandsche geneeskundigen, te Weltevreden, houdende verzoek om wijziging der traktementsregeling van de inlandsche geneeskundigen, dd. 29 November 1910;

een, van R. Hubbeling, redacteur van *Morgen*, te Amsterdam, omtrent een in te voeren stelsel van belastingheffing;

een, van C. N. Willemse, te Amsterdam, omtrent het faillissement der naamlooze vennootschap De Hollandsche Diamant emaille- en emailleerfabrieken te Nieuwer-Amstel;

Mededeeling van ingekomen stukken.

een, van P. O. Nettekoven, namens A. Th. Nettekoven, gedetineerd in het centrale gevangenhuis te Semarang, omtrent de veroordeeling van laatstgenoemde;

een, van F. Fliers, te Medan, omtrent bemoeilijking in zijn werkzaamheden als landmeter;

Deze adressen zullen worden gezonden aan de betrokken commissiën;

een, van J. C. M. Weber, koopman te 's Gravenhage, betreffende zijn aanspraak op vergoeding wegens zijn opkomst onder de wapenen;

een, van mej. Balke, geb. Mars, betreffende de behandeling harer minderjarige kinderen.

Deze adressen worden als ongezegeld ter zijde gelegd;

11°. de volgende verklaringen van adhaesie:

a. aan de motie van het bureau van advies van den Handeldrijvenden en Industrieelen Middenstand, in zake het voorstel van wet van den heer Aalberse, tot bestrijding van de oneerlijke mededinging, van:

den voorzitter en den secretaris, namens het bestuur van de Vereeniging voor den Handeldrijvenden en Industrieelen Middenstand, voor Wageningen e. o.;

den voorzitter en den secretaris van de Algemeene Handelsvereniging Stadskanaal;

den secretaris van de Nederlandsche Kapperspatroonsvereniging;

den voorzitter en den secretaris, namens de vereeniging „Middenstand” te Hillegom;

den secretaris, namens het hoofdbestuur der Nederlandsche Vereeniging van IJzerhandelaren;

den voorzitter en den secretaris der Vereeniging van den Handeldrijvenden en Industrieelen Middenstand van Tiel en omstreken;

de vereeniging „Handelsbelangen” te Goes;

de afdeling Goes e. o. van den Nederlandschen Bond van horlogemakers;

het bestuur van de Vereeniging van den Handeldrijvenden en Industrieelen Middenstand te Zalt-Bommel;

b. aan het adres van S. Meihuizen H.-Wzn. e. a. in zake het voorstel van wet van den heer Aalberse, in zake bestrijding der oneerlijke mededinging, van:

den voorzitter en den secretaris der Vereeniging van den Handeldrijvenden en Industrieelen Middenstand te Meppel;

den voorzitter en den secretaris, namens de vereeniging „Middenstand” te Franeker;

c. aan het adres van het hoofdbestuur der Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels, betreffende de totstandkoming van een vogelhuidenwet, van:

den voorzitter en den secretaris, namens de Nederlandsche Entomologische Vereeniging;

d. aan het adres van den raad der gemeente Velsen, betreffende het wetsontwerp tot verleening van ouderdomsrenten aan behoeftigen, van:

de raden der gemeenten Achttienhoven, Westbroek en Opsterland.

Deze stukken worden voor kennisgeving aangenomen;

12°. de volgende missives:

een van E. Franssen en twee anderen, ten geleide van

afschriften van een adres en een nader adres van commiezen en adjunct-commiezen bij het hoofdbestuur der Posterijen en Telegrafie, gericht tot den Minister van Waterstaat en houdende verzoek om handhaving van de op hen vóór het jaar 1914 toegepaste wijze van salarieering, welke sedert blijkbaar vervangen is door de voor hen ongunstige traktementsregeling, vastgelegd bij Koninklijk besluit van 21 April 1913 (*Staatsblad* n°. 136);

een van Th. K. J. van Kuyk, gepensionneerd commies Staatsspoorwegen te Bandoeng, waarbij hij terugkomt op zijn vroeger bij de Kamer ingediend adres;;

een van de R.-K. middenstandsvereeniging te Hoorn, afdeling van „De Hanze” in het bisdom Haarlem, houdende mededeeling van een in de vergadering dier vereeniging aangenomen motie, in zake het voorstel van wet van den heer Aalberse tot bestrijding der oneerlijke mededinging;

een van het bestuur der vooruitstrevend-liberale kiesvereniging „Rotterdam”, houdende mededeeling van een in de vergadering van die vereeniging aangenomen motie, in zake het wetsontwerp tot verleening van ouderdomsrenten aan behoeftigen.

drie van K. Schraever, gepensionneerd 1ste-luitenant, plaatselijk-adjudant, te Rotterdam, ten geleide van artikelen van zijn hand, getiteld: Nederlandsche officieren in Albanië; Overste Thomson; Over den Albaneesche Oorlog.

Deze stukken worden voor kennisgeving aangenomen;

13°. de volgende boekwerken:

van het Departement van Marine (afd. hydrographie) de catalogus van kaarten en boekwerken;

van den Minister van Waterstaat het herziene blad Leeuwarden 3 der Waterstaatskaart;

van den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel: het verslag der Staatscommissie voor de arbeidsvoorwaarden der Rijkswerklieden;

n°. 3 der Verslagen en Mededeelingen van de directie van den landbouw, jaargang 1914, behelzende:

Beknopt verslag der landbouwproefvelden over 1910, 1911 en 1912;

de nader verschenen afleveringen en aanvullingsbladen van het *Bulletin International des Douanes*;

het jaarverslag van den hoofdingenieur van het stoomwezen;

van den Minister van Koloniën:

de statistiek van de scheepvaart in Nederlandsch-Indië over 1913;

het statistisch overzicht der geneeskundig behandelde paarden van het Nederlandsch-Indische leger over 1912;

het adresboek van geheel Nederlandsch-Indië, 1914;

het verslag omtrent de verdere voorbereiding eener hervorming van het bestuurswezen in Nederlandsch-Indië, met bijlagen;

een overdruk uit het tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen: Het Manggairsche Volk (West-Flores) door H. B. Stapel;

van den Hoogen Raad der Nederlanden het 3de supplement van den catalogus van zijn bibliotheek;

van den Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht het verslag over den toestand dier provincie in 1913;

van Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland het verslag over den toestand dier provincie in 1913;

van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam haar verslag over den toestand van handel, scheepvaart en nijverheid in 1913;

van de Kamer van Koophandel en Nijverheid te Soerabaja het jaarverslag der Kamer over 1913;

van het College voor de Visscherijen het verslag der verichtingen van dat college in het jaar 1913;

van den Hoofdinspecteur der Visscherijen n°. 3 der mededeelingen en verslagen der Visscherij-inspectie, deel III. Verslag betreffende den staat der kustvisscherij over 1911;

van Curatoren der Rijksuniversiteit te Utrecht de volgende aan die Universiteit verdedigde proefschriften:

N. J. J. de Voogd. De Doelistenbeweging te Amsterdam in 1748;

J. W. le Heux. Over inwendige aethers van onverzadigde glijkolen;

C. Ligtenberg. Willem Usselinx;

J. G. A. Kattenbusch. Vrije polis en afkoop naar de bestaande wetgevingen;

E. C. Simons. De rechtstoestand van het natuurlijke kind;

J. J. Polderman. Het openbaar aanbod;

M. J. M. van Everdingen. De toestandsvergelijkingen van het isotrope, vaste lichaam;

A. M. Valetou. Piëzodynamische studies over de inversie van rietsuiker;

J. H. van Meurs. Rechtsgedingen over bepaalde goederen in oud-Helleensche rechten;

W. J. Roos van den Berg. Over de afscheiding van kreatine en kreatinine gedurende de zwangerschap, tijdens de baring en in het kraambed;

L. Arisz. Sol- en Geltoestand van gelatine-oplossingen;

H. Planten. Over de prikkelbaarheid van de zenuw;

L. C. Doyer. Energie-omzettingen tijdens de kieming van tarwekorrels;

H. F. G. Kaiser. Piëzodynamische onderzoekingen;

W. C. Mandersloot. Breedte van spectraallijnen;

H. P. Coster. De kroniek van Johannes de Beka, haar bronnen en haar eerste redactie;

W. H. Arisz. Onderzoekingen over fototropie;

O. Norel Jzn. Adolf Stolcker en zijn sociaal-ethisch streven; van den rector-magnificus der rijksuniversiteit te Groningen de academische proefschriften:

C. J. Baart de la Faille: Statistische onderzoekingen bij *Senecio vulgaris* L.;

A. L. A. Roessingh: De vrouw bij de Dietsche moralisten;

van A. J. de Costa: „Verpleging van zieken en ouden van dagen”, door mr. A. de Graaf, referaat voor den Centraal-Bond van Christelijk-philanthropische inrichtingen in Nederland, voorgedragen in de vergaderingen van 25 Maart 1913 en 20 April 1914;

een overdruk uit *De Indische Mercur*: Nogmaals „Irrigatie”; „dag- en nachtregeling”, door mr. J. W. Ramaer;

De Enschedésche Textiel-industrie. Antwoord aan de Kamer van koophandel en fabrieken te Enschedé, door J. W. Albarda, lid der Tweede Kamer;

aflevering 4 van den jaargang 1914 van het tijdschrift der Nederlandsche vereeniging tegen de werkloosheid;

het 12e jaarverslag van de Soekapoera hulp-, spaar- en bedrijfskredietbank te Tasikmalaja;

(Voorzitter e. a.)

het verslag van den president der Javasche Bank en van den raad van commissarissen over het boekjaar 1913/1914;

„Geschäftsbericht über das Jahr 1913”, van de Ahaus-Enscheder Eisenbahn-Gesellschaft;

de uitgaven van het Centraal Bureau voor sociale adviezen, X: De coöperatieve verbruiksvereeniging, bewerkt door G. J. D. C. Goedhart;

het academisch proefschrift van W. J. Couturier: Handhaving van de orde in Parlementaire Vergaderingen;

de statistische opgaven betreffende de Nederlandsch-Indische Spoorweg-Maatschappij, 1913.

Deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekrij der Kamer;

B. dat de verslagen gereed en reeds gedrukt en rondgedeeld zijn, van de Commissiën van Rapporteurs voor de wetsontwerpen:

afstand van de rechten van den Staat op de Domaniale mijnen (64);

verbod tot uit- en vervoer van sommige artikelen (71).

De Voorzitter: Volgens art. 15 van het Reglement van Orde zou thans de trekking der afdelingen moeten plaats hebben. Ik stel echter voor om, aangezien dit tot bespoediging onzer werkzaamheden kan leiden, niet tot vernieuwing der afdelingen over te gaan en de afdelingen van Mei j.l. voor den duur van dit bijeenzijn te laten voortbestaan.

Daartoe wordt besloten.

De Voorzitter: Mijne Heeren! Met het oog op de hoogst ernstige en ongunstige tijdsomstandigheden is de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor een spoedvergadering door mij bijeengeroepen. Sinds den dag der bijeenroeping is de toestand nog verergerd. De oorlog tusschen grootmachten van Europa, sinds lang gevreesd, maar door de kolossale verantwoordelijkheid, aan het in het leven roepen van dien toestand verbonden, schier onmogelijk geacht, is helaas thans droeve werkelijkheid geworden, waardoor zelfs de afschuwelijke moorden, ook die welke in de laatste dagen nog te Parijs is gepleegd, uit den aard der zaak op den achtergrond treden. En al blijft ook ons vaderland, wat wij allen innig en vurig hopen, voor de directe verschrikking van een oorlog bewaard en gevrijwaard, de gevolgen van de Europeesche spanning en van hetgeen buiten onze grenzen voorvalt, laten zich ook in ons land, voornamelijk op economisch en financieel gebied, in die mate gevoelen, dat daardoor alleen reeds de terugkomst, de medewerking van de Volksvertegenwoordiging — ook de Eerste Kamer zal heden bijeenkomen — noodzakelijk wordt. In dagen als wij thans beleven is de plicht van elke Volksvertegenwoordiging om met terzijdestelling van alles wat maar eenigszins op partijstrijd gelijkt, onverdeeld en eendrachtig samen te werken en al het mogelijke te doen wat strekken kan om de veiligheid en de zelfstandigheid van ons volk te verdedigen en te beschermen.

Moge het ons gelukken in den kortst mogelijken tijd die maatregelen van voorziening en noodweer tot stand te brengen, die onder de bestaande omstandigheden op dit oogenblik noodzakelijk blijken.

Ik geef thans het woord aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, tijdelijk voorzitter van den Ministerraad.

De heer Cort van der Linden, Minister van Binnenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft bij u aangedrongen op bijeenroeping van de Tweede Kamer der Staten-Generaal met ongewonen spoed. De Regeering is van oordeel dat 's lands belang dringend eischt dat verschillende wetsontwerpen door H. M. de Koningin aange-

97ste VERGADERING. — 3 AUGUSTUS 1914.

Wetsontwerpen nos. 348, 349, 351, 352, 353, 354, 355 en 356.

(Minister Cort van der Linden e. a.)

boden, heden de Eerste Kamer bereiken en door haar in behandeling kunnen worden genomen.

Een buitengewoon zware taak heeft in deze bange dagen de Regeering te vervullen. Hare Majesteit de Koningin, ook in deze dagen één van zin met haar volk, en haar verantwoordelijke Ministers hebben het Nederlandsche volk te leiden te midden van moeilijkheden en gevaren, die zoo diep ingrijpen in het leven der menschheid, dat slechts zelden in de geschiedenis der volken de wederga is te vinden.

De Regeering zoude hare verantwoordelijkheid nauwelijks kunnen dragen indien zij niet zeker was van den wil van ons volk om alles te doen wat zijn harde plicht eischt.

Wij zijn gereed en besloten onze onzijdigheid en, moet het, ons volksbestaan te handhaven met al onze krachten. Ons voegend naar Gods wil wachten wij vastberaden en koelbloedig af wat de toekomst brengt.

De Regeering rekent op de trouwe medewerking der Staten-Generaal. Zij heeft het vaste vertrouwen dat deze, zich verheffend boven alles wat in gewone tijden verdeelt, bezielt is met de gedachte aan de eenheid en het behoud van ons dierbaar vaderland.

De Voorzitter: Ik deel aan de Vergadering mede, dat de Centrale Afdeeling heeft besloten om terstond in de afdeelingen te doen onderzoeken de volgende wetsontwerpen:

Langer in dienst houden van ingelijfd en bij de militia (348);

Langer in dienst houden van dienstplichtigen bij de landweer (349);

Wijziging van het octrooi der Nederlandsche Bank (351);

Inlijving van lotelingen der lichting 1914 (352);

Onder de wapenen blijven van dienstplichtigen (353);

Aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1914 (Buitengewoon krediet) (354);

Aanvulling der Onteigeningswet ter voorkoming van vasthouding en prijsopdriving van waren (355);

Inlijving van ingeschrevenen voor de lichting der militia van 1915 (356).

Verder stel ik voor om 12 uur een openbare vergadering te houden, in de hoop dat het afdeelingsonderzoek zal zijn afgeloopen, en alsdan het eerst aan de orde te stellen het wetsontwerp tot verbod van uit- en vervoer van sommige artikelen (71), waaromtrent zooals bekend is het Eindverslag reeds is uitgebracht.

Daartoe wordt besloten.

De heer Bosboom, Minister van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Het is de Regeering door den loop van de omstandigheden noodzakelijk gebleken art. 1 van het wetsontwerp inzake verbod tot uit- en vervoer van sommige artikelen (71) alsnog te wijzigen. Ik wenschte U de gewijzigde redactie van het artikel over te leggen teneinde in plaats van de bestaande redactie het nieuwe ontwerp straks in behandeling te nemen. De nieuwe redactie luidt als volgt:

„In geval van oorlog of oorlogsgevaar kan bij algemeenen maatregel van bestuur door Ons de uitvoer van bepaalde goederen geheel of gedeeltelijk, zoowel voor het geheele grondgebied des Rijks als voor een gedeelte daarvan, tijdelijk worden verboden.

Desgelijks kan het vervoer van bepaalde goederen van een gedeelte naar het overige gedeelte des Rijks door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur geheel of gedeeltelijk tijdelijk worden verboden”.

Verder wordt in het wetsontwerp houdende aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbe-

Handelingen der Staten-Generaal. — 1913—1914. — II.

(Minister Bosboom e. a.)

grooting voor het dienstjaar 1914 (354) in art. 3 achteraan de toevoeging aan art. 2 ingevoegd:

„welke niet in onmiddellijk verband staan met de in dat artikel bedoelde omstandigheden”.

De Voorzitter: Ik dank den Minister van Oorlog voor zijn mededeeling. De Commissie van Rapporteurs is nu in de gelegenheid voor 12 uur, — alsdan zal het wetsontwerp worden behandeld — de wijziging te overwegen.

De vergadering wordt tot 12 uur geschorst.

De vergadering wordt hervat.

De Voorzitter: Ik deel aan de Kamer mede, dat de afdeelingen hebben benoemd:

a. tot rapporteurs voor de wetsontwerpen:

Langer in dienst houden van ingelijfd en bij de militia (348);

Langer in dienst houden van dienstplichtigen bij de landweer (349);

Wijziging van het octrooi der Nederlandsche Bank (351);

Inlijving van lotelingen der lichting 1914 (352);

Onder de wapenen blijven van dienstplichtigen (353);

Aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1914 (Buitengewoon krediet) (354);

Aanvulling der Onteigeningswet ter voorkoming van vasthouding en prijsopdriving van waren (355);

Inlijving van ingeschrevenen voor de lichting der militia van 1915 (356),

de heeren Patijn, Loeff, de Meester (voorzitter der Commissie), van Raalte en van Doorn.

b. dat over deze wetsontwerpen reeds Eindverslag is uitgebracht. Ik verzoek den heer griffier dit Eindverslag voor te lezen.

De griffier doet voorlezing van het volgende verslag:

„Ofschoon omtrent de verschillende voorstellen der Regeering tal van beschouwingen en opmerkingen zouden zijn te maken, rekende men het in de gegeven omstandigheden gewenscht, zich te onthouden van alles, wat vertraging van afdoening met zich zou brengen en was men algemeen van meening, dat deze wetsontwerpen zonder wijziging behooren aangenomen te worden.

„De Commissie van Rapporteurs acht hiermede de openbare beraadslaging dezer wetsontwerpen voldoende voorbereid.

Aldus vastgesteld 3 Augustus 1914.

PATIJN,
LOEFF,
DE MEESTER,
VAN RAALTE,
VAN DOORN.”

De Voorzitter: Ik stel voor, met afwijking van het Reglement van Orde, deze wetsontwerpen terstond in openbare behandeling te nemen, na de afdoening van het wetsontwerp dat reeds aan de orde is gesteld, namelijk het wetsontwerp houdende verbod tot uit- en vervoer van sommige artikelen (71).

Daartoe wordt besloten.

Wetsontwerpen nos. 71, 348, 349, 351, 352, 353, 354, 355 en 356. — Bespreking van den kritieken toestand.

(Voorzitter e. a.)

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

I. Verbod tot uit- en vervoer van sommige artikelen (71).

De Voorzitter: Nadat de schriftelijke gedachtenwisseling was afgelopen, heeft de Regeering nog enkele wijzigingen gebracht in het wetsontwerp. Mag ik de Commissie van Rapporteurs verzoeken om over deze wijzigingen haar meening te kennen te geven.

De heer Eland, voorzitter van de Commissie van Rapporteurs: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Rapporteurs verklaart zich eenstemmig vóór de wijzigingen, welke na vaststelling van haar verslag door de Regeering zijn gebracht in het wetsontwerp en met name vóór de wijziging in art. 1, zooals daareven namens de Regeering door den Minister van Oorlog is voorgelezen.

Het wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

II. Langer in dienst houden van ingelijfd en bij de militia (348);

III. Langer in dienst houden van dienstplichtingen bij de landweer (349);

IV. Wijziging van het oetooi der Nederlandsche Bank (351);

V. Inlijving van lotelingen der lichting 1914 (352);

VI. Onder de wapenen blijven van dienstplichtingen (353).

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

VII. Aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1914 (Buitengewoon krediet) (354).

Over dit wetsontwerp wordt geen algemeene beraadslaging gevoerd.

De artikelen 1 en 2 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: In art. 3 is alsnog door de Regeering een wijziging gebracht, strekkende om:

achteraan de toevoeging aan art. 2 in te voegen:

„welke niet in onmiddellijk verband staan met de in dat artikel bedoelde omstandigheden”.

Mag ik de Commissie van Rapporteurs verzoeken, haar meening over deze wijziging te willen mededeelen?

De heer de Meester, voorzitter van de Commissie van Rapporteurs: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Rapporteurs heeft nog gelegenheid gehad voor den aanvang van deze vergadering kennis te nemen van de voorgestelde wijziging. Zij heeft die besproken en heeft de eer mede te deelen, dat tegen de wijziging geen bezwaar bestaat en dat zij derhalve adviseert tot aanneming van het aldus gewijzigde artikel.

Het gewijzigd art. 3 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 4, alsmede de beweegreden, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen;

(de Savornin Lohman.)

VIII. Aanvulling der Onteigeningswet ter voorkoming van vasthouding en prijsopdriving van waren (355);

IX. Inlijving van ingeschrevenen voor de lichting der militia van 1915 (356).

Deze wetsontwerpen worden zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Er zijn enkele leden die het woord hebben gevraagd na afdoening van de aan de orde gestelde wetsontwerpen. Ik geef in de eerste plaats het woord aan den heer de Savornin Lohman.

De heer de Savornin Lohman: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch, en ik meen met hetgeen ik ga zeggen, ook het gevoelen te uiten van de rechterzijde, een enkel woord in deze zeer ernstige aangelegenheid te spreken. Toen 44 jaar geleden de Fransch-Duitsche oorlog uitbrak was ons land in militair opzicht zeker veel minder verdedigbaar dan op het oogenblik, en was in zoover onze toestand toen gevaarlijker dan nu. Daartegenover staat dat de politieke omstandigheden voor ons land thans veel bedenkelijker zijn dan ooit te voren en ik geloof niet dat ooit ons Koninkrijk in een zoo gevaarlijken toestand is geweest als op dit oogenblik.

Slechts weinig wil ik zeggen, want het komt nu aan op handelen en niet op praten. Wij hebben ettelijke jaren gelegenheid gehad bij een naburig volk de eensgezindheid en de hardnekkigheid te bewonderen waarmede dat volk een oorlog voerde, een oorlog die ons wel bijzonder antipathiek was, maar waarin dat volk toch blijk heeft gegeven van zijn volharding om niettegenstaande allerlei misslagen, toch steeds de Regeering te steunen in het zware werk dat op zulk een oogenblik een Regeering te verrichten heeft.

Hoeveel te lichter is onze taak; want wanneer wij in den oorlog mochten betrokken worden, kan dit om geen andere reden geschieden dan om onze vrijheid, zelfstandigheid en onafhankelijkheid te behouden en te bewaren. Er kan voor ons geen andere reden zijn voor strijd. Op geen punt is het Nederlandsche volk gevoeliger en meer eensgezind, dan wanneer zijn vrijheid zoowel binnenslands als buitenslands wordt bedreigd. Tegen een oorlog op dien grond gevoerd kan niemand, hoe pacifiek overigens gezind ook, bezwaar maken. Des te gemakkelijker kunnen wij het voorbeeld volgen van het volk waarop ik doelde. Misschien zullen ook wij wel eens meenen te bemerken, dat wij in vorige jaren misslagen begaan hebben; ook is het mogelijk, dat deze Regeering misslagen begaat; want wij zijn allen feilbaar. Maar onze taak is thans niet, telkens onze wijsheid of schijnwijsheid ten toon te spreiden, maar wel de volle en zware verantwoordelijkheid te laten rusten op hen, die geroepen zijn om ons land te verdedigen tegen elken aanval, en onze juiste of onjuiste critiek te besparen tot betere tijden. Laat ons bedenken, dat alles wat naar partijdigheid zweemt thans ter zijde moet worden gesteld. In ons leger dienen niet partijen, maar Nederlanders.

Laat ons ons scharen om den troon, indachtig dat H. M. de Koningin persoonlijk gezworen heeft de onafhankelijkheid van het grondgebied des Rijks met al haar vermogen te zullen verdedigen en bewaren en dat in Haar mond deze eed geen ijdele woorden zijn geweest.

Laat ons bedenken, dat ons leger, waarin onze beste mannen dienen en op welks moed en toewijding het Nederlandsche volk staat maakt en staat mag maken, aan flinke leidslieden, niet aan critici behoefte heeft.

Laat ons het leger, dat zulk een zware taak heeft te verrichten, steunen, ook door onze gebeden.

Laat ons indachtig zijn, dat al het andere moet wijken voor het gevaar, waarin op het oogenblik ons land verkeert.

En alzoo, zelf doende wat onze plicht van zelfbehoud gebiedt, mogen wij onze toekomst gerust leggen in de handen van Hem, die alle dingen bestiert. Die geen groote legers behoeft ter overwinning, en tot op dezen dag, ondanks al

(de Savornin Lohman e. a.)

onze tekortkomingen, ons Nederland voor ondergang heeft behoeft.

De heer de Visser: Mijnheer de Voorzitter! Het ligt in den aard der zaak, dat ik er niet over denk aanmerkingen, zelfs niet opmerkingen aan het adres van de Regeering te richten. Integendeel, ook ik gevoel mij innig dankbaar gestemd voor hetgeen de Regeering tot op dit oogenblik gedaan heeft en doet.

Maar nu de groothandel — zal ik het maar noemen — door de aanneming van stuk 351 in belangrijke mate is geholpen, rijst met bescheidenheid, maar ook met ernst de vraag bij mij op, of de Regeering niet in overweging zou kunnen nemen, ook voor de andere geleidingen van onze maatschappij wat men met een algemeen term noemt een moratorium in te stellen.

Ik doe die vraag in den vorm van een in overweging geven aan de Regeering van deze ernstige, kiesche zaak. Ja zelfs, wanneer de Regeering niet bij machte is of het niet wensche-lijk mocht vinden op dit oogenblik deze vraag te beantwoorden, dan zal ik mij voor het oogenblik met deze niet-beantwoording eveneens tevreden stellen, en volstaan met de zaak aan de ernstige overweging der Regeering aan te bevelen.

De heer Troelstra: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering, de Kamer en het Nederlandsche volk hebben er recht op, in dit ernstig oogenblik te weten, welke houding de sociaal-democratische Kamerclub inneemt ten aanzien van de stappen, door de Regeering gedaan en misschien alsnog te doen.

De gelegenheid, om van deze plaats die vraag te beantwoorden, wordt door mij gaarne aanvaard, ook al om redenen straks nader te ontvouwen, met het oog op de eigen partijgenooten, op dat deel des volks, dat gewend is onder de leiding der sociaal-democratie den strijd tegen kapitalisme en militarisme te voeren en waarvan een groot gedeelte op dit oogenblik geroepen is in het leger aan de grens de taak te vervullen welke het door de Regeering is opgedragen.

Ik wensch dan allereerst eenige woorden te zeggen naar aanleiding van de militaire maatregelen van de Regeering.

Het standpunt, dat wij ten aanzien daarvan innemen, is dat de oproep van de troepen naar de grens niet plaats heeft met het doel om een oorlog te voeren, maar om Nederland van medegesleept te worden in een oorlog te vrijwaren, zoodat ik volkomen overeenstem met de woorden, door den geachten afgevaardigde uit Goes gesproken, toen hij de werkelijke bedoeling van den oproep van onze militaire krachten pacifistisch noemde. Dit zal zeker door het gansche Nederlandsche volk en door allen, die daartoe uit hun werk zijn getrokken, goed worden beseft.

Die oproep is niet het creëren van nieuwe militaire verdedigings- of aanvalsmiddelen, hij is niet anders dan het in werking stellen van een orgaan der staatsmacht voor het doel, waartoe dat orgaan bij de Grondwet is bestemd. En iedereen zal het moeten billijken, ja, zal het moeten toejuichen, dat deze Regeering niet heeft geschroomd in dit oogenblik — het oogenblik waarop dat doel moet worden verwezenlijkt — de noodige strijdkrachten voor dat doel te mobiiliseeren.

Ik wensch er aan toe te voegen dat ook wanneer een volksleger, als door ons altijd is bepleit, in ons land ware ingevoerd, ook dat volksleger — misschien zelfs nog wel zoo goed als de tegenwoordige strijdmacht — met onze instemming zou worden geroepen om dezen duren plicht te vervullen.

Wij staan dan ook in deze principieel aan de zijde van de Regeering.

Wij hebben alleen van de Regeering te verlangen, dat zij bij haar maatregelen niet verder zal gaan dan de strikte noodzakelijkheid gebiedt. In hoeverre de algeheele mobilisatie, die thans heeft plaats gehad, door de noodzakelijkheid wordt geboden, kan op het oogenblik alleen door de Regeering worden beoordeeld. Wij missen de gegevens, die ons tot oordeelen daarover in staat kunnen stellen.

(Troelstra.)

Ik kan dus in dit historisch oogenblik mij aansluiten bij de opmerking van den geachten afgevaardigde uit Goes, dat, indien er critiek over deze zaak zal moeten worden uitgeoefend, het oogenblik daarvoor thans niet is gekomen.

De tweede eisch, dien wij de Regeering kunnen stellen, is dat zij zoo goed mogelijk voorziet in de economische gevolgen voor de gezinnen die door de mobilisatie worden getroffen en van hun kostwinners beroofd zijn, evenals voor de bevolking in het algemeen. Ook daarom is, acht ik, het oogenblik van critiek niet gekomen, omdat in deze ernstige omstandigheden de nationale gedachte de nationale geschillen overheerscht.

Ik zeg dat ook tot mijn geestverwanten in het Nederlandsche volk, niet het minst tot hen, die thans onder de wapenen zijn geroepen. De strijd tegen het militarisme wordt door de sociaal-democraten gevoerd op groote breede principieele en internationale grondslagen. De strijd tegen het militarisme — zoo hebben wij het altijd gezegd — is in wezen een strijd tegen het kapitalistische stelsel in zijn geheel. Is thans niet het oogenblik daar om hier de vraag te bespreken in hoeverre het standpunt, door ons in dit opzicht ingenomen, door de feiten wordt bewaarheid, ik twijfel niet, of wanneer de moeilijke tijden, die thans over ons zijn gekomen, voorbij zijn, dat dan, maar ook eerst dan, onze propaganda tegen het militarisme en het kapitalisme met dubbele kracht zal worden voortgezet. Als deze oorlog voorbij is, zullen wij gereed zijn ons werk weer op te vatten. Alleen dan zou er reden zijn om wegens het opkomen onder de wapenen ontevreden te zijn over deze Regeering, indien het conflict, dat tot de oproeping dwong, of door deze Regeering ware uitgelokt, of indien zij gelegenheid had gehad dat conflict te voorkomen, en van die gelegenheid geen gebruik had gemaakt. Maar indien er eenige Regeering in Europa is, die onschuldig is aan de verschikkelijke misdaad, die thans over Europa is losgelaten, dan is het — wij mogen dat met trots zeggen — wel de Regeering van ons land.

Om deze reden mogen mijn geestverwanten, die met mij het militarisme afkeuren, dit bedenken: zij hebben hun afkeuring te richten tegen het stelsel, dat wij bestrijden; zij hebben hun afkeuring niet te richten tegen deze Regeering. Zij hebben hun plicht te doen als Nederlanders voor het groote doel, waarvoor zij zijn opgeroepen.

Hieraan zij mij vergund een kort woord toe te voegen aan het adres der Regeering en der legerautoriteiten, om, ook indien er van den kant van de mannen, die in onzen geest zijn opgevoed, uiting wordt gegeven aan hun gevoel, dat niet te willen misverstaan. Er zijn nu uit het volk, zooals het reilt en zeilt, menschen van allerlei levensopvatting onder de wapenen gekomen. Die zullen nu en dan elk op hun eigen wijze uiting geven aan hetgeen hen bezielt; daar zullen de geloovigen godsdienstige liederen zingen; daar zullen waarschijnlijk arbeiders, die met ons meegaan, nu en dan een socialistisch lied aanheffen, misschien wel de Internationale worden gezongen. Mocht dat gebeuren, laat men dan goed beseffen dat dit niet is een uiting, die zich richt tegen de Regeering en den plicht, waarvoor de menschen thans zijn opgeroepen, maar van een gevoel, dat moet worden gerespecteerd, en dat niet op tragische wijze moet worden opgevat en geen aanleiding moet geven tot maatregelen, die werkelijk in staat zouden zijn eenige verbittering tot stand te brengen.

Dit heb ik te zeggen naar aanleiding van het eerste punt, de militaire maatregelen.

Thans kom ik tot het tweede punt, de economische maatregelen, die door de Regeering worden genomen. Ik constateer met voldoening, dat de Regeering in dat opzicht actief is geweest, zelfs een bewonderenswaardige activiteit heeft ontwikkeld en getoond heeft het vraagstuk in breeden zin te overzien. Ook het laatste wetsontwerp tot uitbreiding van het ontieningsrecht, om levensmiddelen beschikbaar te houden voor niet te hoogen prijs, beweegt zich zeer zeker in de goede richting. Ik heb mij dan ook nedergelegd bij de stemming in

(Troelstra.)

de afdeelingen, om deze wetsontwerpen zoo onder den hamer te laten passeeren, ook al omdat ik er mij niet tegen zou verklaren; maar ik heb in de afdeeling mij het recht voorbehouden om in openbare zitting alsnog op aanvulling van de genomen economische maatregelen aan te dringen.

Met hetgeen door den geachten afgevaardigde uit Katwijk hier in het midden is gebracht, kan ik mij vereenigen. Ik wensch dien aandrang te ondersteunen, maar ik mis tot mijn leedwezen in het regeeringsvoorstel het naar mijn wijze van zien allervoornaamste. De moderne oorlog is geschetst in zijn gevolgen reeds jaren geleden in het bekende werk van Staatsraad Bloch. Onze maatschappij berust veel meer dan een veertigtal jaren geleden op twee groote instellingen, het verkeer en het krediet. Die worden juist door den oorlog gedemoraliseerd, en daardoor zullen zich in dezen tijd, ook bij de kolossale uitbreiding, die de oorlog zal moeten krijgen, economische gevolgen van zeer directen aard voordoen, waarvan men in vroegere tijden geen voorstelling had of die toen slechts op kleine schaal voorkwamen. En de landen, die niet direct in den oorlog zijn betrokken zullen daarin evengoed als de oorlogvoerende landen worden medegesleept.

Nu staat bij mij één ding vast en dat is dit. De Regeering mobiliseert de troepen om het verstoren van onze rechtsorde door buitenlandsche machten tegen te houden. Maar in den tijd, die ons wacht en waarin de gewone machtsmiddelen van den Staat om de binnenlandsche orde te handhaven niet in voldoende mate aanwezig zullen zijn, bovenal echter met het oog op menscheijkheid en rechtvaardigheid, is het noodzakelijk, dat de Regeering, ook tot de uiterste grenzen gaat voor zoover maatregelen noodig zijn tot het handhaven van de binnenlandsche rechtsorde. De binnenlandsche rechtsorde zal, indien deze oorlog eenigen tijd mocht duren, gevaar loopen, wanneer er geen zekerheid is dat er voor ieder die het noodig heeft in ons land brood beschikbaar is. De tijd voor hooge politiek is thans tijdelijk voorbij. Tot één politiek zullen wij meer en meer worden teruggedrongen: de doodeenvoudige politiek dat er in Nederland geen honger zal worden geleden.

Nu juich ik toe de economische maatregelen die door de Regeering zijn genomen, maar zij zijn niet voldoende. Den waarborg dat niemand in Nederland behoeft te vreezen dat hij honger zal lijden, dien waarborg vinden wij in de thans aangenomen wetsontwerpen niet. Daar wordt gewaakt tegen opdrijving van prijzen; daar wordt een eenvoudige procedure ingesteld om de prijzen te bepalen naar den werkelijken stand van zaken, daar wordt de macht gegeven om beslag te leggen op aanwezige waren om die voor volksvoeding te laten dienen, maar in het aangenomen wetsontwerp worden de waren verkrijgbaar gesteld alleen tegen een bepaalden prijs, en de toestand dien wij te gemoet gaan is van dien aard, dat dit niet voldoende is. Reeds thans is menige bron van verdienste gesloten; de verdiensten houden op; de spaarpenningen zullen in menig geval niet eens kunnen worden opgevoerd. De toestand dien wij te gemoet gaan is van dien aard, dat wij met de wetsontwerpen die thans zijn aangenomen in den economischen nood niet op voldoende wijze zullen kunnen voorzien. Ik hoop van de Regeering te vernemen of zij maatregelen beraamt om alsnog dien waarborg te geven, dien waarborg voor de menscheijkheid, dien waarborg vooral ook voor de inwendige veiligheid van den Staat in de komende tijden, opdat wij niet worden overgeleverd aan barbaarsche toestanden, die niemand van ons wil en die de ramp die ons reeds getroffen heeft nog veel erger zouden maken.

Door den heer de Visser is gesproken over het moratorium. De bedoeling van den heer de Visser zal waarschijnlijk ook zijn, dat daaronder zullen vallen de woninghuren, want het moet ook niet kunnen voorkomen dat gedurende den oorlogstoestand menschen die onmachtig zijn om huur te betalen, uit hun woningen zouden worden gezet.

Ik zou ook daaromtrent gaarne de meening van de Regeering vernemen.

Dat natuurlijk gedurende den komenden tijd geen strenge

invordering van belasting zal plaats hebben, ik acht het zelfs overbodig dat te zeggen, want dat ligt naar het mij voorkomt geheel in de rede.

Ik wensch echter nog wel een woord te spreken over den toestand op het platteland, en wel met het oog hierop, dat de oogst nog niet is binnengehaald en dat een groot gedeelte van de landelijke arbeidskrachten die dien arbeid gewoonlijk verrichten, thans daartoe niet beschikbaar is. Vele arbeiders zullen bij allerlei takken van bedrijf worden ontslagen en zijn reeds ontslagen, en nu zou ik de Regeering op het hart willen binden de noodige maatregelen te nemen opdat van de aldus werkloos gemaakte arbeiders zij die het willen en die het kunnen, zooveel mogelijk ook met hulp van de Regeering in de gelegenheid worden gesteld aan het binnenhalen van den oogst hun medewerking te verleen.

Nu, Mijnheer de Voorzitter, het derde punt, waarover ik slechts een heel enkel woord heb te zeggen, en dat is, de buitenlandsche politiek. Het is ook alweer thans niet de tijd, om hier politieke beschouwingen te houden; ik doe geen voorstel, ik stel aan de Regeering op dit moment ook niet een eisch, ik wil echter een opmerking maken. En dat is deze, dat het Nederlandsche volk, met name de Vertegenwoordiging van het Nederlandsche volk, er recht op heeft, voor zoover de veiligheid van den Staat het gedooft, op de hoogte te worden gesteld van de gevaren, die ons eventueel mochten bedreigen, op de hoogte te worden gesteld van die feiten van buitenlandsche politiek, die voor de levensbelangen van ons volk noodig zijn te weten.

Ik verhaal, ik vraag der Regeering niet opening van zaken te doen, ik vraag zelfs niet van de Regeering aan de Kamer in comité generaal bepaalde mededeelingen te doen; vooral daarom niet, omdat een dergelijk, eenigszins geheimzinnig gedoe misschien ongegronde vrees zou kunnen opwekken. Ik vraag dus betrekkelijk niet een daad van de Regeering, maar ik zou mij niet verantwoord achten tegenover het volk, wanneer ik niet dit zeide. Ik verwacht dat de Regeering, telkens wanneer zij meent dat het kan zonder de veiligheid van den Staat in gevaar te brengen, de Volksvertegenwoordiging op de hoogte zal houden van de feiten van buitenlandsche politiek, die voor de Volksvertegenwoordiging noodig zijn te weten, opdat wij niet onnoodig eventueel worden geplaatst voor verrassingen, rakende de eerste belangen van het land.

En het laatste punt dat ik hierbij ter sprake zou willen brengen is dit. Ik heb gehoord dat van den kant der burgerlijke vredesbeweging — zelfs is als voorzitter van een parlementaire fractie in deze Kamer van die zijde mijn medewerking en steun gevraagd — een aandrang zou uitgaan om van de zijde der Nederlandsche Regeering met de regeeringen van andere kleine natien overleg te plegen omtrent een gemeenschappelijken stap bij de groote Mogendheden, om aan te dringen alsnog op beslechting van de uitbroken geschillen door arbitrage. Mijnheer de Voorzitter! Ik weet zeer goed dat het oogenblik van thans voor een dergelijken stap slecht gekozen is, dat wij ons van een dergelijken stap op dit oogenblik niet de minste illusie behoeven te maken. Maar dit weet ik ook, dat er momenten kunnen, ja dat er momenten zullen komen, waarin de opportuniteit voor een dergelijken aandrang groter zal zijn dan thans; dat er momenten zullen kunnen komen, waarin juist van de groote oorlogvoerende partijen niemand tot een dergelijken uitweg om uit de impasse te komen zijn toevlucht zal kunnen nemen. En ik heb dus alleen daarom dit punt hier ter sprake gebracht, om bij de Nederlandsche Regeering er op aan te dringen in dit opzicht diligent te willen zijn, en, wanneer een dergelijken oogenblik mocht aanbreken, dan desnoods zelf het initiatief te nemen tot het overleg met de regeeringen van andere kleine landen, om dezen uitweg te openen voor de impasse waarin de oorlog Europa zal kunnen hebben gebracht.

Ik heb hiermede gezegd wat ik over de plannen van de Regeering en ons standpunt te dien aanzien te zeggen had. Het zij mij vergund mijn rede te besluiten door mij aan te sluiten bij een uitdrukking die in uw openingsrede voor-

97ste VERGADERING. — 3 AUGUSTUS 1914.

Bespreking van den kritieken toestand.

(Troelstra e. a.)

kwam, waarin gij, Mijnheer de Voorzitter, zij het dan ook zeer kort, hebt herinnerd aan een afschuwelijken moord die pas in Parijs heeft plaats gehad. Ik acht mij gerechtigd te dien opzichte aan uw woord een woord mijnerzijds toe te voegen, omdat de misdaad die in Parijs is gepleegd, niet alleen mijn partij, de internationale arbeidersbeweging be-rooofd heeft van haar grootsten leider, van haar meest genialen voorvechter en kamper, maar omdat op dit oogenblik, dat Europa zooveel behoefte heeft aan groote krachten om den vrede te herstellen, aan de vredesbeweging, die er is in alle klassen van de maatschappij, ontvallen is de grootste kracht, de sterkste strijder, omdat de slag die daar toegebracht is niet is een slag voor één partij, niet is een slag voor één volk, maar is een slag voor den vrede en voor de menschheid in het algemeen.

U zult het van mij kunnen billijken, dat ik aan uw woord toevoeg een uiting van diepen eerbied voor den gevallen vredesheld, een uiting ook van diepe smart wegens het verlies dat de menschheid in hem heeft getroffen.

Ik word er op opmerkzaam gemaakt, dat ik nog vergeten heb een punt te bespreken. Ik wensch dit nog even aan te vullen. Een van de sterkste middelen om in den economischen nood te voorzien zal zeker dit moeten zijn, dat al wat er in ons volk leeft aan organisatie van publieken aard gebruikt wordt, om waar dit mogelijk is te zorgen dat de nood wordt gelenigd. Ik wensch dan deze verklaring af te leggen, dat zeer zeker ook de strijdende arbeidersbeweging de groote organisatie, die zij voor haar strijd zich heeft opgericht, ook haar vakverenigingen enz., gaarne beschikbaar zal stellen om in den moeilijken tijd dien wij te gemoet gaan te zorgen, dat het Nederlandsche volk in zijn eerste behoeften zal kunnen voorzien.

De heer Bos: Mijnheer de Voorzitter! Namens de geheele vrijzinnige linkerzijde is het mij een behoefte een enkel woord te spreken op dit gewichtig oogenblik.

Het is thans de tijd niet van redevoeringen, noch van debat, maar van handelen. Diep zijn wij onder den indruk van de noodlottige gebeurtenissen. Wij zien om ons heen het schier ondenkbare werkelijkheid worden, wij zien de goederen der beschaving bedreigd over geheel Europa. Wij gevoelen met u onder dat groote leed te gelijker tijd ook nog den afschuw voor de moorden die aanleiding hebben gegeven tot dezen gewelddigen oorlog; voor den moord ook waarover de heer Troelstra zulke welsprekende woorden heeft geuit.

Op dit oogenblik past het ons alle partijschappen ter zijde te stellen, alle partijpropaganda te laten varen. In dit opzicht sluit ik mij volkomen aan bij hetgeen en door den heer de Savornin Lohman en door den heer Troelstra is gezegd.

Wij hebben ons op dit oogenblik alleen te gevoelen als Nederlanders, bereid met alle middelen die ons ten dienste staan onze onzijdigheid te handhaven, onze veiligheid te beschermen, ons zelfstandig volksbestaan tot het uiterste zoo noodig te verdedigen. Allen steunen wij de Regeering, zij die ons thans heeft voor te gaan en te leiden.

Wij brengen haar hulde voor haar arbeid in de moeilijkste omstandigheden verricht.

Wij prijzen haar zorg om met kracht de voorbehoedmaatregelen te nemen die noodig waren om alle Mogendheden de zekerheid te geven van onzen ernst en onze krachtsinspanning.

Wij kunnen hopen daardoor het terrein van den strijd te beperken en den vrede te dienen, terwijl wij gaarne elke poging zullen steunen, die met behoud van eigen veiligheid kan worden verricht om den vrede te bevorderen.

Het spreekt vanzelf dat de Regeering over ons te allen tijde kan beschikken bij haar moeilijken arbeid, ook daar waar zij storingen in de economische verhoudingen wil herstellen.

Kalmte en nuchterheid, te zeer aan ons volk eigen om langer dan een oogenblik teloor te gaan, zijn thans noodig. Daarin hebben wij als trouwe Staten-Generaal voor te gaan.

Geen luchthartigheid past in dit meest ernstige oogenblik

(Bos e. a.)

dat ons volk sedert een eeuw heeft beleefd, maar evenmin angst en vrees.

In de militaire maatregelen stellen wij ten volle vertrouwen.

Thans is het ons streven voor alle lagen der bevolking den druk der tijden, verzaard door een ongerechtvaardigde en onzinnige vrees en door handelingen van personen, die het algemeen belang bij het bijzonder belang achterstellen, nog zooveel mogelijk te verminderen. Tot de daarvoor noodige maatregelen zijn wij ten volle bereid; de Regeering kan zich op onzen steun verlaten, zooals wij vertrouwen op haar, die den last der zwaarste verantwoordelijkheid heeft te dragen welke ooit een Regeering kan kosten.

Wij geven de Regeering geen denkbeelden in overweging, welke ook wel bij ons zijn opgekomen, wetende dat zij zelf in alle opzichten diligent is en voor de voorstellen het tijdstip zal aanwijzen dat geschikt is.

Wij zouden al onze geachte medeleden in overweging willen geven om geen breedvoerige discussiën daarover te houden, opdat de kalmte weder zooveel mogelijk in het land terugkeere en overdreven voorstellingen wijken.

Wij vertrouwen, dat met een koel hoofd, rustig te midden van den storm der tijden, Regeering en volk zich zullen handhaven: door eendracht sterk.

De heer Rutgers: Gevreesd wordt, dat de financieele toestand, thans met medewerking der Regeering geregeld, door heropening der Amsterdamsche Beurs weder zal worden verstoord.

Kan de Regeering naar aanleiding daarvan iets mededeelen?

De heer Cort van der Linden, Minister van Binnelandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de vragen aan de Regeering gedaan door den geachten afgevaardigde uit Leeuwarden, wensch ik dit te zeggen.

In de eerste plaats wensch ik op te merken, dat mededeelingen betreffende de buitenlandsche politiek in den regel uitgesloten zijn, omdat het zaken betreft, waarin andere Mogendheden partij zijn, en mededeelingen daaromtrent ons land aan het grootste gevaar zouden kunnen blootstellen. Maar de geachte afgevaardigde kan er op rekenen, dat wanneer onze belangen het toelaten, de Regeering niet zal aarzelen om aan de Staten-Generaal daarvan mededeeling te doen. De Regeering heeft een beroep gedaan op het vertrouwen van de Staten-Generaal; zij kan wederkeerig rekenen op onze medewerking.

De tweede vraag was deze: Zal de Regeering wanneer de omstandigheden daarvoor gunstig zijn, geen pogingen in het werk stellen om haar goede diensten aan te bieden tot herstel van den vrede? Op dit punt kan ik den geachten afgevaardigde volkomen geruststellen.

De Regeering zal wanneer het oogenblik gekomen is en wanneer de omstandigheden daartoe mochten leiden, niet aarzelen om alles te doen wat voor het behoud of het herstel van den vrede wenschelijk zal blijken.

De Regeering heeft, naar gebleken is, niet tevergeefs gerekend op de eensgezindheid van de Staten-Generaal.

De Regeering is iunig dankbaar voor den steun door alle partijen van rechts en links verleend. Zij zal daaruit kracht putten om haar zware taak te blijven vervullen. Wij zullen in eendracht thans de gevaren die ons bedreigen te gemoet gaan. Wij zullen, ik ben er zeker van, de spreuk van ons Vorstenhuis niet beschamen: Ik zal handhaven!

De heer Treub, Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel: Mijnheer de Voorzitter! Waar de zeer ernstige toestand waaronder wij verkeeren ook in hooge mate het economisch leven van ons land raakt, zou ik willen beginnen, vóór ik antwoord op de verschillende vragen aan de Regeering gedaan, met een beroep op het volk, meer speciaal op de Staten-Generaal, een beroep ook op de pers, om toch alles in het werk te stellen om den toestand die reeds zoo ernstig is,

(Minister Treub.)

niet ernstiger te maken door onvoorzichtigheid of door gebrek aan vertrouwen te toonen, waar niet de allerminste reden voor is. Ik bedoel hetgeen sinds een paar dagen gebeurd is op het gebied van het wettig betaalmiddel in Nederland.

Mijnheer de Voorzitter! Er zijn blijkbaar een aantal personen die meenen dat zij zich zelf op het oogenblik helpen door zooveel mogelijk zilver-ruilmiddel aan het verkeer te onttrekken en weg te bergen. Ik zou wenschen dat ieder in eigen kring en de pers in breeden kring toch ieder tracht te overtuigen dat hij door dat te doen niet alleen zeer schaadt het algemeen belang, maar per slot van rekening ook zich zelf. Wat er op het oogenblik gebeurt met het onttrekken van zilver aan het verkeer is in hooge mate ernstig en door niets gemotiveerd.

Tot nog toe was het onverstandig, maar het ziet er uit of het weldra misdadig zou kunnen worden. En wanneer het mocht blijken, dat een deel van het Nederlandsch publiek op hetwelk wij allen toch wel het recht hebben een beroep te doen, doorgaat met op deze wijze het belang van het volk te schaden, dan zal de Regeering zeker niet aarzelen om met de middelen die zij heeft of voor zoover zij op het oogenblik nog geen middelen heeft met de middelen die zij dan zal voorstellen, zoo krachtig mogelijk daartegen in te gaan.

Er is aan de Regeering ook ter oore gekomen, dat gewetenlooze individuen nu reeds er een bedrijf van maken, om de goedgeloovige gemeente, welke inderdaad vreest, dat de bankbiljetten niet meer hun volle waarde zouden hebben, haar goed bankpapier af te nemen tegen minderen prijs in zilver.

Ik aarzel niet dit te noemen gewetenloos, en op dit kritieke oogenblik voor ons land zóó ernstig, dat, indien dit in eenige mate mocht doorgaan, de Regeering geen oogenblik zal aarzelen door krachtig in te grijpen, het tegen te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Het is inderdaad moeilijk genoeg na te gaan welke maatregelen op economisch gebied in deze kritieke tijdsomstandigheden genomen moeten worden, omdat niet alleen waar het geldt de veiligheid van ons land, maar ook de te wachten economische gevolgen de toestand als het ware van uur tot uur verandert, zoodat de maatregelen, welke op het oogenblik voldoende schijnen, misschien den volgenden dag niet voldoende zullen blijken te zijn.

Vandaar dan ook, dat ik het mijnerzijds ten zeerste waardeer, dat niettegenstaande sommige leden de op economisch gebied voorgestelde maatregelen niet voldoende achten, zij toch hun critiek daarop voor het oogenblik hebben opgeschort en alleen aanvulling hebben gevraagd.

Of die aanvulling noodzakelijk zal blijken, zal afhangen van den loop der omstandigheden. Op het oogenblik heeft de Regeering genomen die maatregelen — en zij is er zeer erkentelijk voor, dat de Staten-Generaal zich daarmede in groote eensgezindheid hebben vereenigd — welke haar in de allereerste plaats noodzakelijk voorkwamen.

Thans wil ik beginnen den heer Troelstra te beantwoorden.

Hij heeft gezegd, dat hij op zich zelf met den geest van deze maatregelen meeging, maar hij meende, dat zij niet voldoende waren, omdat alleen aan de burgemeesters de bevoegdheid was gegeven de hand te leggen op levensmiddelen, wanneer men trachtte deze tegen zeer hooge prijzen aan den man te brengen en dus uit den toestand zedelijk ongeoorloofde winst wilde behalen. Wel kan men daardoor tegen gaan het ophouden en opbergen der levensmiddelen en andere huishoudelijke zaken, maar — zoo zeide de geachte afgevaardigde — de burgemeesters krijgen geen andere bevoegdheid dan de waren, die zij aldus in hun bezit krijgen, ter beschikking te stellen van het volk tegen een prijs te bepalen door den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel.

Nu stel ik er prijs op reeds dadelijk te verklaren, dat dit niet juist is, hoewel het zeer begrijpelijk is, bij den spoed, waarmede wij alles gedaan hebben, dat de geheele teneur van het wetsontwerp door den geachten afgevaardigde niet is doorzien.

Er staat echter, en dit is ook de bedoeling, dat de burgemeesters de waren zullen ter beschikking stellen tegen prijzen, die niet gaan boven de door de Regeering vastgestelde prijzen. De bedoeling is dus een maximum. Maar de gemeentebesturen hebben wel degelijk de bevoegdheid om de in bezit genomen waren tegen veel lagere prijzen ter beschikking te stellen.

Ik erken ten volle dat, als de oorlogstoestand eenigen tijd aanhoudt, er toestanden kunnen komen van zoo ernstigen aard, dat verder ingrijpen van den wetgever noodzakelijk zal worden.

Op het oogenblik toe te zeggen de indiening van een wetsontwerp, waarbij aan de bevolking die dat nodig heeft, om niet door den Staat levensmiddelen zouden worden verstrekt acht ik niet noodig en niet gewenscht.

Niet gewenscht om een tweetal redenen.

Vooreerst, omdat de Staat dat wel zal kunnen decreteren op papier, maar het buitengemeen moeilijk zou zijn dat onmiddellijk tot uitvoering te brengen, en verder omdat daarmede wat de kleinhandel aangaat, het economisch verkeer naar ik vrees nog meer zal worden geschokt dan op het oogenblik reeds het geval is.

Hierover toch behoeven wij wel niet te twijfelen; wanneer er een wet was, waarbij onder zekere voorwaarden — wij kunnen zeer goed begrijpen, in deze kritieke tijden, dat men de voorwaarden die men zou stellen, toch niet streng zou kunnen toepassen — aan de bevolking die het nodig had, om niet levenswaren werden ter beschikking gesteld, dan zou niet alleen het verkeer — dat nu reeds wat het verkeer en het kredietwezen betreft zeer verstoord is — maar ook de kleinhandel op zeer bedenkelijke wijze verstoord worden.

Vandaar dat ik, waar ik sta voor de verantwoordelijkheid om zoo goed mogelijk in deze tijden, voor zoover het van den Staat kan geschieden, leiding te geven aan ons economisch leven, dergelijken maatregel niet durf voorstellen. Maar ik kan de verzekering geven dat, als de toestanden ernstiger worden — en ik geef den geachten afgevaardigde volkomen toe, dat kan van den eenen dag op den anderen gebeuren — dan de Regeering in de allereerste plaats een beroep zal doen op alle armeninstellingen, zoowel kerkelijke als particuliere en burgerlijke, om speciale maatregelen te nemen tot leniging van den nood.

Daarbij — ik zeg dit zonder te hebben kunnen confereeren met mijn ambtgenooten; ik ben er van overtuigd, dat geen hunner, ook niet de Minister van Financiën, dat mij zal tegenspreken — zullen zij er op kunnen rekenen dat, voor zoover zij uitgaven moeten doen die redelijkerwijs geacht kunnen worden het gevolg te zijn van de kritieke toestanden waaronder wij leven, dan de Regeering haar die zoo spoedig mogelijk zal vergoeden. En het spreekt vanzelf dat zij, die aldus geholpen mochten worden, niet zullen beschouwd worden als armlastigen in den gewonen zin des woords. Dat behoeft ik er niet bij te zeggen. En mocht er daaromtrent quaestie zijn, dan is het natuurlijk geen zaak van groote urgentie om dat later te bepalen.

Met zeer groot genoegen heeft de Regeering gehoord de verklaring van den heer Troelstra wat betreft de organisatie van de vakverenigingen, voor zoover die min of meer op sociaal-democratischen grondslag staan, dat die organisaties ook hier ter beschikking van de Regeering staan. Ik ben overtuigd, dat de organisaties van laat ik haar noemen de Christelijke arbeidersbeweging in dat opzicht evenzeer ter beschikking van de Regeering zullen staan, en omgekeerd kan ik van de zijde van de Regeering verzekeren, dat, wanneer het er toe komen mocht dat het noodzakelijk zou zijn dergelijke maatregelen te nemen om — ik wil het woord noemen dat de heer Troelstra bedoelde maar niet uitsprak — hongeroproeren te voorkomen, dan de Regeering zeer stellig ook zeer gaarne de hulp van alle vakorganisaties, van welke kleur of richting ook, zal aanvaarden, want op dit oogenblik zijn wij één en hebben wij alle partijchap vergeten. En dan geloof ik dat de Regeering er met behulp van de arbeidersorganisaties en de armeninstellingen zal kunnen komen,

(Minister Treub.)

want ik geloof niet dat iemand noch van deze, noch van de andere Kamer later de kredieten niet zou goedkeuren, die eigenmachtig door de Regeering zouden zijn geopend om hongersnood in Nederland te voorkomen.

Nu kom ik tot de meer speciale punten, en ik geloof dat ik het beste doe door te beantwoorden de zeer preciese vraag, die het gewichtig detailpunt betreft, door den geachten afgevaardigde uit Hilversum ter sprake gebracht, de heropening van de Amsterdamsche beurs. Ik kan hierbij aanknopen een antwoord op de opmerking van den heer de Visser, dat nu wel de groothandel geholpen is, maar niet de verdere kleinhandel. In dit opzicht zou ik een mededeeling willen doen, waarvan ik geloof dat het gewenscht is, dat zij in breeder kring bekend wordt dan alleen door mededeeling van de betrokken bankiers. Van het oogenblik af, dat de toestand dreigde zoo kritiek te worden als hij op dit oogenblik is, is er van uit de bankwereld verband gezocht en connectie verkregen met de Regeering en de Regeering heeft zich bij monde van den Minister van Financiën, van den Minister van Justitie en van mij, bereid verklaard om in overleg met de verschillende organen van ons geld- en kredietwezen te treden en aan den toestand, voor zoover het maar eenigszins mogelijk is en zolang het mogelijk is, het hoofd te bieden. En nu is de voorstelling, alsof door de getroffen regeling alleen zou worden geholpen de groothandel gelukkig niet juist en ik kan er bij zeggen dat, wanneer ik den indruk had gekregen, dat door de zeer bijzondere maatregelen die genomen zijn, door het Koninklijk besluit tot verandering van de dekking der Nederlandsche Bank en tot verandering van het octrooi alleen de groothandel zou worden geholpen, ik gemeend zou hebben, dat de Regeering niet verantwoord was. Maar om het krediet ook voor den kleinhandel, ook voor den landbouw en de groote en kleine nijverheid zoo goed mogelijk in dezen kritieken tijd in staat te stellen te voldoen aan zijn taak, moet in de allereerste plaats de centrale, de groote kredietorganisatie in staat zijn om aan de verschillende gewettigde aanvragen te voldoen.

Met bijzonder veel genegen kan ik hier verklaren, dat er is verkregen overeenstemming tusschen het bestuur van de Nederlandsche Bank, een consortium van groote bankiers en de commissonnairs in effecten in de provincie en de Regeering om een regeling te treffen waarbij aan alle gewettigde kredietaanvragen in den tegenwoordigen tijd zal worden voldaan, voor zoover met de bestaande kredietmiddelen mogelijk is. Ik kan op dit oogenblik niet in bijzonderheden de maatregelen mededeelen die door die verschillende organisaties zijn genomen, maar ik kan dit in het algemeen wel zeggen, dat zowel de zeer groote bankiers van het consortium als de kleinere bankiers en commissonnairs in effecten en in Amsterdam en in alle andere plaatsen van ons land zich hebben verbonden om aan opvragingen van deposito's, wanneer die opvragingen niet behoorlijk worden gewettigd en wanneer niet duidelijk blijkt dat men die noodig heeft om te voorzien in absoluut noodzakelijke behoeften, niet te voldoen. Daardoor wordt verkregen dat het beschikbare kredietmiddel ook beschikbaar blijft alleen en uitsluitend voor hen bij wie en voor zoover er werkelijk behoefte aan bestaat, en wordt tegengegaan, voor zoover het eenigszins kan, elke poging om nu van de abnormale toestanden van dezen tijd gebruik te maken om later door speculatie rijk te worden. Of dit in alle opzichten gelukken zal, dat kan niemand zeggen, maar ik wil dit toch constateeren, dat evengoed de groote bankiers als de organisatie van het bankwezen in de provincie met de Regeering eens van zin niet alleen, maar eensgezind handelen om al dergelijke pogingen van het kredietwezen misbruik te maken om zich te verrijken ten koste van het geheele volk, tegen te gaan zooveel het kan en daarmee te gelijk in de werkelijke kredietbehoeften te voorzien zoover het maar eenigszins mogelijk is.

Ik sluit hierbij aan de beantwoording van de vraag wat de effectenbeurs betreft. Zoals de heeren weten is op een gegeven oogenblik de effectenbeurs gesloten. Het is zeker thans de tijd niet om critiek uit te oefenen op daden die gebeurd zijn. De effectenbeurs is gesloten en ik ben stellig

en zeker overtuigd, dat ook de Vereeniging voor den Effectenhandel er niet over denken zal om de effectenbeurs weer te openen en verandering te brengen in den toestand zonder dat eerst daarover ook overleg gepleegd is met de Regeering; en de Regeering pleegt natuurlijk niet overleg met een enkele van de organisaties, maar zou dan alle organisaties waarmee zij op het oogenblik deze zaak regelt in het overleg betrekken. Ik meen dat dit voldoende zekerheid geeft dat niet op onoordeelkundige wijze plotseling door het openzetten van den Amsterdamschen effectenbeurs de toestand van de kredietmarkt wordt veranderd.

Nu de vraag over het moratorium, gedaan zoowel door den heer de Visser als door den heer Troelstra.

De Regeering heeft over de vraag of een moratorium moest worden ingesteld, of althans moest worden voorgesteld, de Regeering de macht te geven bij Koninklijk besluit een moratorium af te kondigen, zeer ernstig beraadslaagd, maar de Regeering is gekomen tot de conclusie dat op het oogenblik het afkondigen van een moratorium, of zelfs maar het geven van de bevoegdheid aan de Regeering om zulk een moratorium af te kondigen, niet gewenscht zou zijn.

Tot deze conclusie is de Regeering gekomen ook weer na ampele bespreking van deze zaken met de verschillende leidende personen op het gebied van het Nederlandsche kredietwezen, en de Regeering heeft zich verbonden in dit opzicht geen enkel voorstel te doen zonder eerst opnieuw met diezelfde leidende persoonlijkheden te spreken. Geen oogenblik heb ik gearzeld, mede sprekende namens mijn twee ambtgenooten, die bij die conferentie aanwezig waren, deze verzekering te geven, omdat op het oogenblik men het kredietwezen alleen in stand houden kan wanneer enerzijds de Regeering de zekerheid heeft dat van de zijde der bankiers geen stappen worden gedaan zonder overleg met de Regeering, maar anderzijds de leiders van het bank- en kredietwezen ook de absolute zekerheid hebben, dat niet door eenzijdige handelingen van de Regeering de toestand wordt veranderd.

Maar ik kan aan den heer Troelstra de verzekering geven, wanneer het mocht gebeuren dat op het oogenblik op eenigszins belangrijke schaal personen, die in de tegenwoordige omstandigheden hun woninghuur niet kunnen betalen, uit hun woning werden gezet, zij het dan ook niet een algemeen moratorium zal worden afgekondigd, toch maatregelen zullen worden genomen dat tegen te gaan.

Dat op het oogenblik geen executies worden gedaan wegens achterstallige belastingen — de heer Troelstra zeide het zelf — het spreekt zoo absoluut van zelf dat men daaromtrent van de zijde der Regeering wel geen verklaring zal verlangen.

Ik kan dus dit zeggen, dat betreft het punt van het moratorium, dat de zaak in ernstige overweging is geweest bij de Regeering, dat men op het oogenblik heeft gemeend ter wille van het krediet niet verder op dit denkbeeld te moeten ingaan en voorloopig dat geheele denkbeeld van het instellen van een moratorium ter zijde te moeten stellen.

Zoo kom ik aan het slot van mijn rede terug op het begin. Waarom heeft de Regeering begrepen dat men in de kringen van geld- en krediethandel hier juist zag? Omdat het groote gevaar, natuurlijk naast het oorlogsgevaar, is dat het Nederlandsche publiek onder den indruk van de toch reeds zoo ernstige toestanden, de zaak nog veel erger maakt door wantrouwen te toonen waar wantrouwen niet op zijn plaats is. Wanneer nu van de Regeering reeds uitging een voorstel om een algemeen moratorium in te stellen, d.w.z. om ieder die schuld heeft gedurende zekeren tijd te ontslaan van de verplichting om die te betalen, kan men vooruit verwachten dat dit opnieuw groote schokken op de kredietmarkt tengevolge zou hebben.

Ik wil eindigen hiermede, dat het in de eerste plaats noodig is dat iedereen, die daarop eenigen invloed kan hebben, medewerkt het wantrouwen weg te nemen. Ik doe nog eens een beroep op de pers. Ik weet dat in deze moeilijke

97ste VERGADERING. — 3 AUGUSTUS 1914.

Bespreking van den kritieken toestand.

(Minister Treub e. a.)

omstandigheden de Regeering op de pers absoluut kan rekenen. Wij zijn daarvoor den heeren van de pers zeer erkentelijk, maar ik doe nog eens een ernstig beroep op de pers, om toch al wat men doen kan aan te wenden om tegen te gaan dat wantrouwen, dat plotseling gekomen is in onze bankbiljetten, en waardoor zulke ernstige gevolgen kunnen ontstaan, ernstige gevolgen, die ook in de tegenwoordige omstandigheden toch heusch geheel te vermijden zouden zijn.

Wanneer dan ieder van zijn standpunt, gelijk de Regeering hoopt van het hare te doen, onder deze moeilijke omstandigheden wel tracht te voorzien in de gevaren die dreigen, maar aan den anderen kant het hoofd koel te houden en zijn kalmte te bewaren, dan ben ik overtuigd, dat de bronnen van welvaart waarover Nederland beschikt ons in staat zullen stellen aan deze heel zware economische crisis het hoofd te bieden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De Voorzitter: In de verwachting dat de Kamer in den kortst mogelijken tijd zou goedkeuren de maatregelen van voorziening en nood waar die op het oogenblik noodig zijn, is uw Voorzitter gelukkig niet teleurgesteld. Op dit oogenblik zijn er geen wetsontwerpen meer in voorbereiding, waarvoor alsnog de medewerking van de Kamer in de eerste plaats zou moeten worden ingeroepen. Daarom kan straks, als de notulen van deze vergadering zullen zijn vastgesteld, de Kamer weer tot nadere bijeenroeping uiteengaan, wat natuurlijk niet wegneemt, dat zich alsnog omstandigheden kunnen voordoen die opnieuw een bijeenroeping van de Kamer noodzakelijk maken.

Laat ons echter heengaan in de hoop, dat de toestand onze terugkomst niet meer noodig zal maken.

De notulen van het verhandelde in deze vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Kamer gaat tot nadere bijeenroeping uiteen.